Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MACIEJA SZPUNARA
przedstawiona w dniu 18 października 2017 r.[1]

Sprawa C-467/16

Brigitte Schlömp
przeciwko
Landratsamt Schwäbisch Hall

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Amtsgericht Stuttgart (sąd rejonowy w Stuttgarcie, Niemcy)]

Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Konwencja z Lugano II – Artykuły 27 i 30 – *Lis pendens* (zawisłość sporu) – Pojęcie „sądu”

1. U sedna niniejszej sprawy leży następujące pytanie: czy w przypadku złożenia do organu pojednawczego wniosku dotyczącego obowiązków alimentacyjnych, co jest bezwzględnie wymagane przez krajowe prawo proceduralne, dochodzi do wytoczenia powództwa przed „sądem” do celów stwierdzenia zawisłości sporu (*lis pendens*) zgodnie z Konwencją o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisaną w dniu 30 października 2007 r. i zatwierdzoną w imieniu Wspólnoty decyzją Rady 2009/430/WE z dnia 27 listopada 2008 r. (Dz.U. 2009, L 147, s. 1) (zwaną dalej „konwencją z Lugano II”)? To pytanie prejudycjalne przedstawione przez Amtsgericht Stuttgart (sąd rejonowy w Stuttgarcie, Niemcy) stanowi dla Trybunału wyjątkową okazję do dokonania wykładni postanowień konwencji z Lugano II.

Ramy prawne

Prawo międzynarodowe

2. Zgodnie z art. 5 sekcji 2 („Jurysdykcja szczególna”) w rozdziale II („Jurysdykcja”) konwencji z Lugano II:

„Osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa związanego niniejszą konwencją, może być pozwana w innym państwie związanym niniejszą konwencją:

[…]

2) w sprawach alimentacyjnych,

a) gdzie uprawniony do alimentów ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu; […]”.

1 Język oryginału: angielski.

3. Sekcja 9 w rozdziale II konwencji z Lugano II jest poświęcona kwestii „Zawisłość sprawy – sprawy wiążące się ze sobą” i zawiera art. 27–30.

4. Artykuł 27 konwencji z Lugano II brzmi następująco:

„1. Jeżeli przed sądami różnych państw związanych niniejszą konwencją zawisły sprawy o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, sąd, przed który wytoczono powództwo później, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia jurysdykcji sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo.

2. Jeżeli stwierdzona zostanie jurysdykcja sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo, sąd, przed który wytoczono powództwo później, stwierdza brak swej jurysdykcji na rzecz tego sądu”.

5. Zgodnie z art. 30 tej konwencji:

„Dla celów niniejszej sekcji przyjmuje się, że powództwo zostało wytoczone przed sąd:

1) w chwili, w której dokument wszczynający postępowanie albo dokument równorzędny został wniesiony do sądu, pod warunkiem że powód nie zaniechał następnie podjęcia czynności, do których podjęcia był obowiązany celem spowodowania doręczenia dokumentu pozwanemu; lub

2) jeżeli doręczenie pozwanemu powinno nastąpić przed wniesieniem dokumentu do sądu – w chwili, w której organ odpowiedzialny za doręczenie otrzymał dokument, pod warunkiem że powód nie zaniechał następnie podjęcia czynności, do których podjęcia był obowiązany celem wniesienia dokumentu do sądu”.

6. Artykuł 62 konwencji z Lugano II, zawarty w rozdziale V („Przepisy ogólne”), stanowi:

„Na potrzeby niniejszej konwencji pojęcie »sąd« obejmuje wszelkie organy wyznaczone przez państwo związane niniejszą konwencją jako posiadające jurysdykcję w sprawach należących do zakresu niniejszej konwencji”.

7. Rozdział VII konwencji z Lugano II, zatytułowany „Stosunek do rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 [2] oraz innych aktów prawnych”, zawiera art. 64, który ma następujące brzmienie:

„1. Niniejsza konwencja nie narusza stosowania przez państwa członkowskie Wspólnoty Europejskiej rozporządzenia Rady [nr 44/2001] wraz z późniejszymi zmianami, Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w Brukseli w dniu 27 września 1968 r., Protokołu w sprawie wykładni tej konwencji przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, podpisanego w Luksemburgu w dniu 3 czerwca 1971 r., w brzmieniu ustalonym przez konwencje o przystąpieniu do przywołanej konwencji oraz przywołanego Protokołu przez państwa przystępujące do Wspólnot Europejskich, ani też Umowy między Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w Brukseli w dniu 19 października 2005 r.

2. Jednakże niniejszą konwencję stosuje się w każdym wypadku:

a) w sprawach jurysdykcji, jeżeli pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa, w którym obowiązuje niniejsza konwencja, ale nie obowiązuje akt prawny, o którym mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, lub jeżeli sądy tego państwa mają jurysdykcję na podstawie artykułu 22 lub 23 niniejszej konwencji;

2 Rozporządzenie z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 4, s. 42).

b) zawisłości sporu lub spraw wiążących się ze sobą w rozumieniu artykułów 27 i 28, jeżeli postępowanie zostało wszczęte w państwie, w którym obowiązuje niniejsza konwencja, ale nie obowiązuje akt prawny, o którym mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz w państwie, w którym obowiązuje zarówno niniejsza konwencja, jak i akt prawny, o którym mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu;

[…]".

Szwajcarski kodeks postępowania cywilnego

8. Artykuł 62 ust. 1 Schweizer Zivilprozessordnung (szwajcarskiego kodeksu postępowania cywilnego, zwanego dalej „kodeksem postępowania cywilnego")[3] dotyczy chwili, w której powstaje stan zawisłości sporu i brzmi następująco:

„Postępowanie zostaje wszczęte w chwili złożenia wniosku o przeprowadzenie postępowania pojednawczego, skargi, wytoczenia powództwa lub wniesienia wspólnego pozwu o rozwód".

9. Zgodnie z art. 197 kodeksu postępowania cywilnego[4]:

„Postępowanie sądowe zostaje poprzedzone podjęciem próby rozstrzygnięcia sporu w drodze postępowania pojednawczego przed organem pojednawczym".

10. Artykuł 209 kodeksu postępowania cywilnego, zatytułowany „Zezwolenie na wytoczenie powództwa", stanowi, co następuje:

„1. W przypadku gdy postępowanie pojednawcze nie zakończy się porozumieniem, organ pojednawczy odnotowuje ten fakt w protokole i wydaje zezwolenie na wytoczenie powództwa:

[…]

b) wnioskodawcy […]

3. Wnioskodawca jest uprawniony do wniesienia sprawy do sądu w ciągu trzech miesięcy od wydania zezwolenia na wytoczenie powództwa.

[…]".

Okoliczności faktyczne, postępowanie i pytanie prejudycjalne

11. Zamieszkała w Szwajcarii Brigitte Schlömp jest córką H.S., która otrzymuje uzupełniające świadczenia z zakresu pomocy społecznej z tytułu opieki wypłacane przez Landratsamt Schwäbisch Hall (organ administracyjny powiatu Schwäbisch Hall) w Niemczech.

12. Zgodnie z prawem niemieckim przyznane urzędowo świadczenia mają być wypłacane przez podmioty zobowiązane do wypłaty pomocy społecznej, które mogą dochodzić zwrotu tych świadczeń na drodze roszczenia regresowego od dzieci uprawnionego, o ile są one zdolne do ich spełnienia.

3 Tytuł 4 („Zawisłość i skutki wycofania powództwa") w części 1 („Przepisy ogólne") kodeksu.

4 Rozdział 1 („Zakres wniosku i organ pojednawczy") tytułu 1 („Postępowanie pojednawcze") w części 2 („Przepisy szczególne") kodeksu.

13. W celu stwierdzenia zasadności roszczenia regresowego, w dniu 16 października 2015 r. Landratsamt Schwäbisch Hall złożył wniosek o przeprowadzenie postępowania pojednawczego względem B. Schlömp przed właściwym według prawa szwajcarskiego organem pojednawczym (zwanym dalej „Schlichtungsbehörde"), mianowicie Friedensrichteramt des Kreises Reiat, Kanton Schaffhausen (sędzią pokoju, powiat Reiat, kanton Szafuza, Szwajcaria, zwany dalej „Friedensrichteramt"). We wniosku o przeprowadzenie postępowania pojednawczego żądano minimalnej kwoty 5000 EUR z zastrzeżeniem stosownej zmiany żądania po udzieleniu pełnych informacji przez B. Schlömp.

14. Ponieważ strony tego postępowania nie zdołały zawrzeć ugody, w dniu 25 stycznia 2016 r. Friedensrichteramt wydał zezwolenie na wytoczenie powództwa, które to zezwolenie zostało doręczone pełnomocnikowi procesowemu Landratsamt Schwäbisch Hall w dniu 26 stycznia 2016 r.

15. W dniu 11 maja 2016 r. do Kantongericht Schaffhausen (sądu kantonu Szafuza, Szwajcaria) zostało wniesione powództwo przeciwko B. Schlömp o zapłatę minimalnej kwoty alimentów i o udzielenie dodatkowych informacji.

16. W międzyczasie, to znaczy po wszczęciu postępowania pojednawczego, ale przed wniesieniem sprawy do Kantonsgericht Schaffhausen (sądu kantonu Szafuza), pismem z dnia 19 lutego 2016 r., które najpierw wpłynęło do Amtsgericht (Familiengericht) Schwäbisch Hall (sądu rodzinnego przy sądzie rejonowym, Schwäbisch Hall, Niemcy) w dniu 22 lutego 2016 r., B. Schlömp wniosła powództwo o stwierdzenie nieistnienia obowiązków alimentacyjnych wynikających z przejścia praw.

17. Familiengericht Schwäbisch Hall (sąd rodzinny, Schwäbisch Hall), do którego sprawa została wniesiona na podstawie art. 3 lit. a) lub b) rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009[5], postanowieniem z dnia 7 marca 2016 r. uznał się za niewłaściwy miejscowo i przekazał sprawę do Amtsgericht (Familiengericht) Stuttgart (sądu rodzinnego przy sądzie rejonowym, Stuttgart), która wpłynęła do tego ostatniego w dniu 21 marca 2016 r.

18. Po doręczeniu Landratsamt Schwäbisch Hall powództwa w dniu 26 kwietnia 2016 r. organ ten zwrócił się w dniu 17 maja 2016 r. o odrzucenie żądania, ponieważ przeszkodą do rozpatrzenia go przez Amtsgericht (Familiengericht) Stuttgart (sąd rodzinny przy sądzie rejonowym, Stuttgart) była zawisłość sporu w postępowaniu prowadzonym w Szwajcarii, wskutek czego zgodnie z art. 27 ust. 1 konwencji z Lugano II sąd niemiecki musiał zawiesić postępowanie.

19. B. Schlömp sprzeciwia się zawieszeniu postępowania, ponieważ jej zdaniem Schlichtungsbehörde nie jest „sądem" w rozumieniu konwencji z Lugano II.

20. W ramach tego postępowania, postanowieniem z dnia 8 sierpnia 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 22 sierpnia 2016 r., Amtsgericht Stuttgart (sąd rejonowy w Stuttgarcie) zwraca się z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy pojęcie »sądu« w ramach stosowania art. 27 i 30 [konwencji z Lugano II] obejmuje również organ pojednawczy w rozumieniu prawa szwajcarskiego?".

21. Strony w postępowaniu głównym, jak również rząd szwajcarski i Komisja Europejska przedstawiły swoje uwagi na piśmie. Ponadto B. Schlömp, rząd szwajcarski i Komisja Europejska przedstawiły swoje stanowiska ustnie na rozprawie w dniu 5 lipca 2017 r.

5 Rozporządzenie z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.U. 2009, L 7, s. 1).

Analiza prawna

22. Zadając pytanie, czy Schlichtungsbehörde istniejący na gruncie prawa szwajcarskiego jest objęty pojęciem „sądu" w myśl art. 27 i 30 konwencji z Lugano II, sąd odsyłający pragnie ustalić w istocie, czy w sprawie takiej jak sprawa w postępowaniu głównym powództwo zostało wytoczone przed sądem w rozumieniu art. 27 ust. 1 konwencji z Lugano II.

Uwagi wstępne

23. Orzecznictwo Trybunału dotyczące systemu z Lugano jest dość skąpe [6], biorąc pod uwagę fakt, że Trybunał nie miał właściwości w przypadku konwencji z Lugano z 1988 r. [7], zaś od wejścia w życie konwencji z Lugano II w dniu 1 stycznia 2010 r. wniesiono zaledwie kilka spraw [8]. Jako że celem konwencji z Lugano II jest wzmocnienie współpracy prawnej i gospodarczej poprzez objęcie umawiających się stron zasadami ustanowionymi w rozporządzeniu nr 44/2001 [9], konwencja ta powinna być rozpatrywana w kontekście ciągłego współoddziaływania systemu brukselskiego i systemu z Lugano.

24. Tak więc Trybunał orzekł już, że cel konwencji z Lugano II jest taki sam jak cel rozporządzenia nr 44/2001. Przepisy obu tych aktów wdrażają ten sam system, w szczególności poprzez wykorzystanie tych samych przepisów jurysdykcyjnych, co zapewnia spójność między dwoma instrumentami prawnymi [10].

25. W zakresie, w jakim rozporządzenie nr 44/2001 zastępuje konwencję brukselską [11], wykładnia Trybunału dotycząca postanowień tej konwencji obowiązuje również w odniesieniu do przepisów tego rozporządzenia, gdy przepisy tych unijnych instrumentów mogą być uznane za równoważne [12]. To samo dotyczy rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012 [13].

26. W mojej ocenie zasadniczo taka sama zbieżność wykładni powinna również wystąpić między „systemem brukselskim", to znaczy konwencją brukselską i rozporządzeniami nr 44/2001 i nr 1215/2012, z jednej strony, i konwencją z Lugano II, z drugiej strony. Mam oczywiście świadomość tego, że w przeciwieństwie do systemu brukselskiego konwencja z Lugano II obejmuje nie tylko

6 W opinii 1/03 (nowa konwencja z Lugano) z dnia 7 lutego 2006 r. (EU:C:2006:81) Trybunał uznał, że zawarcie konwencji z Lugano II było w całości objęte wyłączną kompetencją (ówczesnej) Wspólnoty Europejskiej. W wyroku z dnia 4 grudnia 2014 r., H (C-295/13, EU:C:2014:2410, pkt 32), Trybunał zajął się rozgraniczeniem zakresów stosowania, z jednej strony, rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. 2000, L 160, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 1, s. 191) oraz, z drugiej strony, rozporządzenia nr 44/2001 i konwencji z Lugano II i orzekł, że w odniesieniu do tego rozgraniczenia te dwa ostatnie instrumenty prawne należy interpretować w ten sam sposób.

7 Konwencja z dnia 16 września 1988 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (88/592/EWG) (Dz.U. 1988, L 319, s. 9).

8 Należy doprecyzować, że konwencja z Lugano II weszła w życie w tym dniu w odniesieniu do Unii Europejskiej, Danii (która jest stroną we własnym imieniu ze względu na klauzulę „opt-out" w sprawach cywilnych) i Norwegii. Co się tyczy Szwajcarii, konwencja weszła w życie rok później w dniu 1 stycznia 2011 r. Dla dopełnienia obrazu w odniesieniu do Islandii konwencja weszła w życie w dniu 1 maja 2011 r.

9 Rozporządzenie to zostało później zastąpione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L 351, s. 1).

10 Zobacz opinia 1/03 (nowa konwencja z Lugano) z dnia 7 lutego 2006 r. (EU:C:2006:81, pkt 152). Znajduje to również odzwierciedlenie w motywie 4 decyzji Rady 2009/430/WE z dnia 27 listopada 2009 r. dotyczącej zawarcia konwencji z Lugano II (Dz.U. 2009, L 147, s. 1), w którym stwierdza się, że ze względu na zbieżny charakter ustanowionych w konwencji brukselskiej i konwencji z Lugano systemów jurysdykcji postanowienia konwencji z Lugano powinno się dostosować do przepisów rozporządzenia (WE) nr 44/2001, aby osiągnąć tę samą intensywność obiegu orzeczeń pomiędzy państwami członkowskimi Unii a zainteresowanymi państwami EFTA.

11 Konwencja z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), zmieniona kolejnymi konwencjami w sprawie przystąpienia kolejnych państw członkowskich do tej konwencji.

12 Zobacz wyrok z dnia 16 czerwca 2016 r., Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

13 Zobacz wyrok z dnia 16 listopada 2016 r., Schmidt (C-417/15, EU:C:2016:881, pkt 26).

państwa członkowskie Unii. Niemniej biorąc pod uwagę fakt, że cel i jasno zdefiniowany przedmiot konwencji z Lugano II wyraźnie pokrywają się z celem i przedmiotem systemu brukselskiego [14], zasadniczo nie widzę powodu, aby nie wskazać na analogię między równoważnymi postanowieniami konwencji z Lugano II oraz przepisami rozporządzeń nr 44/2001 i 1215/2012.

27. Ponadto zgodnie z art. 1 Protokołu 2 w sprawie jednolitej wykładni konwencji [z Lugano II] oraz w sprawie Stałego Komitetu [15] sądy stosujące tę konwencję i dokonujące jej wykładni uwzględniają w należyty sposób zasady ustanowione w odpowiednich orzeczeniach dotyczących postanowień lub podobnych postanowień konwencji z Lugano z 1988 r. oraz aktów prawnych, o których mowa w artykule 64 ust. 1 konwencji z Lugano II, wydanych przez sądy państw związanych tą konwencją oraz Trybunał Sprawiedliwości. Artykuł 64 ust. 1 konwencji z Lugano II nawiązuje do rozporządzenia nr 44/2001. Wnioskuję na tej podstawie, że na odnośnych sądach, w tym na Trybunale Sprawiedliwości, spoczywa prawny obowiązek zapewnienia zbieżnej wykładni równoważnych postanowień [16].

Zastosowanie konwencji z Lugano II

28. Zgodnie z art. 64 ust. 2 lit. b) konwencji z Lugano II konwencja ta ma zastosowanie w każdym wypadku w odniesieniu do zawisłości sporu lub spraw wiążących się ze sobą w rozumieniu art. 27 i 28, jeżeli postępowanie zostało wszczęte w państwie, w którym obowiązuje ta konwencja, ale nie obowiązuje akt prawny, o którym mowa w art. 64 ust. 1 tej konwencji, oraz w państwie, w którym obowiązuje zarówno ta konwencja, jak i akt prawny, o którym mowa w art. 64 ust. 1 tej konwencji.

29. Z kolei art. 64 ust. 1 konwencji z Lugano II nawiązuje do rozporządzenia nr 44/2001 oraz do wszelkich jego zmian.

30. W czasie opracowywania projektu konwencji z Lugano II i późniejszego jej przyjęcia rozporządzenie nr 44/2001 obejmowało obowiązek alimentacyjny. Fakt, iż rozporządzenie nr 4/2009, które zostało przyjęte później [17], nie jest wymienione w art. 64 ust. 1 konwencji z Lugano II, nie ma zatem znaczenia [18].

14 Ponadto trzy państwa niebędące członkami Unii, dla których konwencja ta jest wiążąca, są ściśle powiązane z rynkiem wewnętrznym Unii – albo jako członkowie Europejskiego Obszaru Gospodarczego (Islandia i Norwegia), albo poprzez obejmujące różne dziedziny umowy dwustronne (Szwajcaria).

15 Dz.U. 2007, L 339, s. 27.

16 Jest to również odzwierciedlone w ostatnim motywie protokołu 2, zgodnie z którym wysokie umawiające się strony pragną zapobiec rozbieżnej wykładni oraz doprowadzić do możliwie najbardziej jednolitej wykładni postanowień konwencji z Lugano II oraz przepisów rozporządzenia nr 44/2001, które zostały w dużej mierze powtórzone w konwencji z Lugano II.

17 Zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 4/2009 w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych w państwach członkowskich sądem, który jest właściwy do rozpoznania takich spraw, jest sąd zwykłego miejsca pobytu pozwanego.

18 W związku z tym odniesienie do rozporządzenia nr 44/2001 należy rozumieć jako obejmujące również rozporządzenie nr 4/2009, zważywszy, że art. 68 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 stanowi, że rozporządzenie to zmienia rozporządzenie nr 44/2001, zastępując jego przepisy stosowane w zakresie obowiązków alimentacyjnych. Znajduje to również odzwierciedlenie w motywie 44 rozporządzenia nr 4/2009, zgodnie z którym rozporządzenie nr 4/2009 zmienia rozporządzenie nr 44/2001, zastępując jego przepisy mające zastosowanie do obowiązków alimentacyjnych. Z zastrzeżeniem przepisów przejściowych rozporządzenia nr 4/2009 państwa członkowskie powinny stosować w zakresie obowiązków alimentacyjnych przepisy rozporządzenia nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz w sprawie pomocy prawnej zamiast przepisów rozporządzenia nr 44/2001 od dnia rozpoczęcia stosowania rozporządzenia nr 4/2009.

Zawisłość sporu

31. Jak wynika z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, oba postępowania są zbieżne, ponieważ opierają się na tej samej podstawie i tym samym przedmiocie powództwa pomiędzy dwiema stronami. Podstawa powództwa obejmuje powołane w nim okoliczności faktyczne i normę prawną [19], natomiast przedmiot powództwa oznacza jego cel [20]. Wystarczy, gdy powództwa mają co do zasady taki sam przedmiot: nie wymaga się, by żądania były całkowicie identyczne [21]. Przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału była też odwrotna sytuacja, gdy wytoczono wpierw powództwo o ustalenie braku odpowiedzialności, a następnie powództwo o odszkodowanie [22]. Pod tym względem drugie powództwo ma ten sam przedmiot co pierwsze, ponieważ kluczową kwestią w obu postępowaniach jest kwestia istnienia lub nieistnienia odpowiedzialności. Różne żądania pozwów nie oznaczają, że oba powództwa mają różne przedmioty [23].

32. Zatem zarówno wytoczone w Szwajcarii powództwo o zapłatę i udzielenie informacji, jak i wniesione w Niemczech powództwo o stwierdzenie nieistnienia obowiązków alimentacyjnych są oparte na tym samym stanie faktycznym, czyli na tym samym stosunku alimentacyjnym wynikającym z konkretnego stosunku rodzinnego i wymagającym udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie na B. Schlömp ciąży obowiązek alimentacyjny wynikający z przejścia praw.

33. Pomijając kwestię konwencji z Lugano II, zgodnie z prawem szwajcarskim w niniejszej sprawie doszło do wytoczenia powództwa do sądu, a zatem występuje tu niewątpliwie zawisłość sporu. Zgodnie z art. 62 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego postępowanie zostaje wszczęte między innymi w chwili złożenia wniosku o przeprowadzenie postępowania pojednawczego lub skargi. Ponadto art. 9 ust. 2 szwajcarskiego federalnego kodeksu prawa prywatnego międzynarodowego stanowi, że w celu ustalenia, w którym momencie postępowanie zostaje wszczęte przed sądem w Szwajcarii, decydująca jest data pierwszej czynności koniecznej do wszczęcia postępowania, a wszczęcie postępowania pojednawczego jest wystarczające.

34. Ale jak mają się do tego postanowienia dotyczące zawisłości sporu w konwencji z Lugano II?

35. Postanowienia te mają na celu zapobieżenie wydawaniu sprzecznych z sobą orzeczeń w różnych umawiających się państwach [24]. W tym celu w konwencji z Lugano II wprowadzono mechanizm, który ma ograniczać ryzyko wystąpienia równoległych postępowań w różnych umawiających się państwach.

36. Zgodnie z art. 27 ust. 1 konwencji z Lugano II, jeżeli przed sądami różnych państw związanych tą konwencją zawisły sprawy o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, sąd, przed który wytoczono powództwo później, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia jurysdykcji sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo. Artykuł 27 ust. 2 konwencji z Lugano II przewiduje z kolei, że jeżeli zostanie stwierdzona jurysdykcja sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo, sąd, przed który wytoczono powództwo później, stwierdza brak swojej jurysdykcji na rzecz tego sądu.

19 Zobacz wyrok z dnia 6 grudnia 1994 r., Tatry (C-406/92, EU:C:1994:400, pkt 39). Należy zwrócić uwagę, że ani w angielskiej, ani w niemieckiej wersji językowej art. 27 konwencji z Lugano II nie rozróżnia się, jak w przypadku niektórych innych wersji językowych, „podstawy" i „przedmiotu" powództwa. W angielskiej wersji językowej ograniczono się do „cause" [podstawy], natomiast w wersji niemieckiej mowa jest o samym „Anspruch" [roszczeniu].

20 Zobacz wyrok z dnia 6 grudnia 1994 r., Tatry (C-406/92, EU:C:1994:400, pkt 41).

21 Zobacz wyrok z dnia 8 grudnia 1987 r., Gubisch Maschinenfabrik (144/86, EU:C:1987:528, pkt 17). Opierając się na tych kryteriach, Trybunał stwierdził identyczność żądań, w przypadku gdy w ramach pierwszego powództwa dochodzono wykonania umowy, zaś w ramach drugiego – stwierdzenia nieważności lub rozwiązania umowy, zob. wyrok z dnia 8 grudnia 1987 r., Gubisch Maschinenfabrik (144/86, EU:C:1987:528, pkt 16).

22 Zobacz wyrok z dnia 6 grudnia 1994 r., Tatry (C-406/92, EU:C:1994:400, pkt 43).

23 Ibidem.

24 Zobacz R. Mabillard w: Chr. Oetiker, Th. Weibel (Hrsg.), *Basler Kommentar Lugano-Übereinkommen*, 2. Auflage, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2016, art. 27, pkt 1.

37. W art. 27 konwencji z Lugano II przewidziano zatem system „kto pierwszy, ten lepszy" na rzecz tego sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo. Zgodnie z tym postanowieniem sąd, przed który powództwo zostało wytoczone później, musi zawiesić postępowanie.

38. Na pytanie, *kiedy* można mówić o sądzie, przed który najpierw wytoczono powództwo, odpowiada art. 30 konwencji z Lugano II.

39. Artykuł 30 pkt 1 stanowi, iż przyjmuje się, że powództwo zostało wytoczone przed sąd w chwili, w której dokument wszczynający postępowanie albo dokument równorzędny został wniesiony do sądu, pod warunkiem że powód nie zaniechał następnie podjęcia czynności, do których podjęcia był obowiązany celem spowodowania doręczenia dokumentu pozwanemu.

40. Poprzedni system pozwalający na ustalenie zawisłości sporu, obowiązujący w ramach konwencji z Lugano z 1988 r., nie zawierał postanowienia porównywalnego do art. 30 konwencji z Lugano II. Nie istniała autonomiczna definicja momentu, w którym powództwo należało uznać za wytoczone przed sąd. W konsekwencji moment, w którym powództwo należało uznać za wytoczone przed sąd, określało prawo krajowe [25].

41. W ramach konwencji z Lugano II [26] istnieje obecnie autonomiczna definicja momentu, w którym pierwsze powództwo zostało wniesione do sądu.

Procedura pojednawcza

42. Ani w art. 27, ani w art. 30 konwencji z Lugano II nie ma jednak wskazań co do tego, jak postępować w sytuacji, gdy zgodnie z prawem krajowym postępowanie sądowe musi być poprzedzone postępowaniem pojednawczym.

43. Wprawdzie brzmienie tych postanowień („sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo" oraz „wniesiony do sądu") może wydawać się jednoznaczne, uważam jednak, że nie należy koncentrować się automatycznie na pojęciu „sądu", ale raczej zająć się wykładnią postępowania ustanowionego w tych postanowieniach w sposób funkcjonalny.

44. W takiej sytuacji nie wydaje mi się, by należało założyć, iż tylko prawo krajowe powinno być decydujące w zakresie ustalenia, czy istnieje zawisłość sporu. Jak wynika z faktu dodania art. 30 konwencji z Lugano II, widoczny jest trend w kierunku dalszej „autonomizacji" postanowień dotyczących zawisłości sporu. Powrócenie do prawa krajowego w zakresie niektórych istotnych kwestii sprzeciwiałoby się temu trendowi.

45. Nie uważam też, że pojęcie „sądu" w art. 27 i 30 konwencji z Lugano II należy rozumieć w sposób formalistyczny i zachowawczy, co skutkowałoby automatycznym wykluczeniem postępowań przed organami, których nie można zakwalifikować jako „sąd" w abstrakcyjnym znaczeniu tego pojęcia.

46. W mojej ocenie rozwiązanie problemu leży gdzieś pośrodku między dwoma możliwymi skrajnościami opisanymi wyżej. Należy zastosować wykładnię funkcjonalną.

25 Zobacz wyrok z dnia 7 czerwca 1984 r., Zelger (129/83, EU:C:1984:215, pkt 15).

26 Nawiasem mówiąc, w tym zakresie powiela ona art. 30 rozporządzenia nr 44/2001. W sprawie tego przepisu zob. wyrok z dnia 4 maja 2017 r., HanseYachts (C-29/16, EU:C:2017:343, pkt 30), w którym Trybunał stwierdził, że celem tego przepisu było zmniejszenie stopnia niepewności prawa spowodowanej różnorodnością istniejących w państwach członkowskich przepisów mających na celu określenie momentu wszczęcia postępowania przed sądem dzięki przepisowi materialnoprawnemu umożliwiającemu ustalenie tego momentu w prosty i ujednolicony sposób.

47. Należy zatem zgodzić się, że zawisłość sporu występuje, w przypadku gdy – tak jak w niniejszej sprawie – postępowanie pojednawcze stanowi pierwszy obowiązkowy etap, który musi się odbyć, zanim będzie można wnieść sprawę do sądu, i gdy postępowanie pojednawcze oraz późniejsze postępowanie przed sądem są uważane za dwie odrębne (i komplementarne) części postępowania sądowego. Według mnie jest to jedyny sposób pozwalający na uwzględnienie podstawowych założeń postanowień konwencji z Lugano II dotyczących zawisłości sprawy, według których sądem prowadzącym postępowanie w sprawie jest sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo.

48. Uważam zatem, że kwestia, czy konkretnie Schlichtungsbehörde jest „sądem" w abstrakcyjnym znaczeniu tego pojęcia, jest bez znaczenia. W sytuacji takiej jak ta w niniejszej sprawie, gdy ów organ wydaje zezwolenie na wytoczenie powództwa, najważniejsze jest to, że postępowanie przed takim organem stanowi integralną część postępowania przed sądem (powszechnym). Oznacza to, że złożenie wniosku do Schlichtungsbehörde jest równoważne z wytoczeniem powództwa przed sąd w rozumieniu art. 27 i 30 konwencji z Lugano II.

49. Podobnie jak Komisja w swych uwagach chciałbym jednak dodać kolejne kryterium: jeśli przed Schlichtungsbehörde nie dojdzie do porozumienia i organ ten zezwoli wnioskodawcy na wytoczenie powództwa, upoważniając go do wniesienia sprawy do sądu w ciągu trzech miesięcy, można mówić o zawisłości sporu wyłącznie wtedy, gdy ów wnioskodawca podejmie wszystkie konieczne kroki wymagane od niego do prowadzenia dalszego postępowania przed sądem.

50. Należy również dodać, że w orzecznictwie i doktrynie w Szwajcarii stosuje się najczęściej proponowane funkcjonalne podejście, uznając moment złożenia wniosku do Schlichtungsbehörde za decydujący moment, o którym mowa w art. 27 i 30 konwencji z Lugano II [27]. Ponadto High Court of Justice of England and Wales (Chancery Division) [sąd wyższej instancji dla Anglii i Walii (wydział kanclerski), Zjednoczone Królestwo] również zastosował takie podejście w sprawie dotyczącej Schlichtungsbehörde [28].

51. Konkludując, powództwo zostaje wytoczone przed sąd w rozumieniu art. 27 i 30 konwencji z Lugano II, gdy w okolicznościach takich jak okoliczności rozpatrywane przez sąd odsyłający wniosek zostaje złożony do Schlichtungsbehörde. Inne podejście stawiałoby systematycznie w niekorzystnej sytuacji stronę chcącą wszcząć postępowanie w kraju, w którym obowiązuje system taki jak system w niniejszej sprawie. Mogłoby to stanowić problem, jeśli chodzi o zasadę „równości broni" między stronami.

52. Na pytanie, z którym zwraca się sąd odsyłający, proponuję zatem udzielić następującej odpowiedzi: w sytuacji takiej jak sytuacja w postępowaniu głównym, gdy postępowanie pojednawcze stanowi obowiązkowy etap, który musi się odbyć, zanim będzie można wnieść sprawę do sądu, i gdy postępowanie pojednawcze oraz późniejsze postępowanie przed sądem są uważane za dwie odrębne części postępowania sądowego, powództwo zostaje wytoczone przed sąd zgodnie z art. 27 i 30 konwencji z Lugano II w chwili złożenia wniosku do organu pojednawczego, pod warunkiem że wnioskodawca podjął wszystkie konieczne kroki wymagane od niego do prowadzenia dalszego postępowania przed sądem.

27 Zobacz J. Kren Kostkiewicz, *LugÜ (Kommentar)*, Zürich, orell füssli Verlag, 2015, art. 30, pkt 3; A. Bucher, w: A. Bucher (ed), *Convention de Lugano*, Basel, 2011, art. 30, pkt 4; F. Dasser, w: F. Dasser, P. Oberhammer (Hrsg.), *Lugano-Übereinkommen (LugÜ)*, 2. Auflage, Bern, Stämpfli Verlag AG, 2011, art. 27, pkt 21; R. Mabillard, op.cit., art. 30, pkt 11. W sprawie funkcjonalnego odpowiednika w rozporządzeniu nr 1215/2012 zob. R. Fentiman, w: U. Magnus, P. Mankowski (Hrsg.), *Brussels I bis Regulation*, Köln, Verlag Otto Schmidt, 2016, art. 32, pkt 6. Przedmiotowa kwestia pozostaje nierozstrzygnięta u S. Leible, w: T. Rauscher (ed), *Brüssel Ia-VO*, 4. Auflage, Köln, Verlag Otto Schmidt, 2016, art. 29, pkt 6.

28 Wyrok z dnia 6 sierpnia 2014 r., Lehman Brothers Finance AG przeciwko Klaus Tschira Stiftung GmbH & Anor [2014] EWHC 2782 (Ch).

Czy Schlichtungsbehörde jest „sądem”?

53. W konsekwencji nie ma potrzeby analizowania, czy w rozumieniu abstrakcyjnym Schlichtungsbehörde, który jest przewidziany przez szwajcarskie przepisy dotyczące postępowania cywilnego, stanowi sąd w rozumieniu art. 27 i 30 konwencji z Lugano II. Poniższa analiza jest zatem wyłącznie czysto hipotetyczna.

54. Brigitte Schlömp uważa, że Schlichtungsbehörde nie jest „sądem” w rozumieniu art. 27 i 30 konwencji z Lugano II, natomiast rząd szwajcarski stoi na stanowisku, że tak jest. Z kolei Komisja nie odpowiada na to pytanie w sposób abstrakcyjny, zważywszy że w swoich uwagach interwenienta koncentruje się wyłącznie na kwestii, czy można mówić o zawisłości sprawy.

55. Na tym etapie należy przyjrzeć się bliżej kompetencjom Schlichtungsbehörde i rodzajom podejmowanych przez niego rozstrzygnięć. Zgodnie ze stosownymi przepisami szwajcarskiego kodeksu postępowania cywilnego postępowanie pojednawcze może zakończyć się na cztery sposoby [29]: po pierwsze, porozumienie zawarte między stronami [30] ma skutki wiążącej decyzji [31]. Po drugie – jak w niniejszej sprawie – w razie braku porozumienia między stronami Schlichtungsbehörde odnotowuje ten fakt w protokole i wydaje zezwolenie na wytoczenie powództwa [32]. Po trzecie, w przypadku roszczeń nieprzekraczających 2000 CHF (franków szwajcarskich) Schlichtungsbehörde wydaje prawomocny wyrok w pierwszej instancji [33]. W końcu, po czwarte, w przypadku roszczeń nieprzekraczających zasadniczo 5000 CHF (to znaczy w sprawach takich jak niniejsza sprawa) Schlichtungsbehörde przedstawia stronom propozycję wyroku, która staje się wiążąca, jeśli strony nie wyrażą sprzeciwu w ciągu 20 dni.

56. Jakkolwiek nie ma potrzeby definiowania w sposób abstrakcyjny pojęcia „sądu” zawartego w art. 27 i 30 konwencji z Lugano II, trudno w mojej opinii odmówić organowi takiemu jak Schlichtungsbehörde wspomnianej kwalifikacji z tej prostej przyczyny, że ów organ, którego działanie jest w pełni uregulowane w kodeksie postępowania cywilnego, wydaje wiążące rozstrzygnięcia [34].

57. Konwencja z Lugano II nie zawiera pozytywnej definicji „sądu” z prostego – jak sądzę – powodu, że jest niemal niemożliwe przedstawienie takiej definicji w zwięzłym tekście ustawodawczym. To samo dotyczy rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012.

58. Pojęcie „sądu” w konwencji z Lugano II odbiega jednak od pojęcia „sądu” zawartego w rozporządzeniach nr 44/2001 i nr 1215/2012, ponieważ w konwencji tej jest zawarty artykuł, który nie ma swego odpowiednika w pozostałych dwóch instrumentach prawnych: art. 62 konwencji z Lugano II stanowi, że pojęcie „sądu” obejmuje wszelkie organy wyznaczone przez państwo związane tą konwencją jako posiadające jurysdykcję w sprawach należących do zakresu tej konwencji. Zgodnie ze sprawozdaniem objaśniającym sporządzonym przez profesora Fausta Pocara na temat konwencji z Lugano II [35] brzmienie art. 62 konwencji z Lugano II ma na celu nadanie pojęciu „sądu” szerszego

29 Zobacz art. 208–212 kodeksu postępowania cywilnego.

30 W formie ugody, uznania roszczenia lub bezwarunkowego wycofania żądania, zob. art. 208 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego.

31 Zobacz art. 208 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego.

32 Zobacz art. 209 kodeksu postępowania cywilnego.

33 Zobacz art. 212 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego.

34 Niewątpliwie w sytuacjach pierwszej i trzeciej, opisanych w poprzednim punkcie, to znaczy: 1) w przypadku zawarcia porozumienia w wyniku ugody, uznania roszczenia lub bezwarunkowego wycofania żądania, które to porozumienie jest wiążące na mocy art. 208 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego; lub 2) gdy wysokość roszczenia nie przekracza 2000 CHF.

35 Niewątpliwie sprawozdanie to ma jedynie charakter objaśnienia i nie jest prawnie wiążące. Jest ono jednak powoływane na poparcie uzasadnienia niektórych orzeczeń Trybunału, zob. wyrok z dnia 21 maja 2015 r., El Majdoub (C-322/14, EU:C:2015:334, pkt 34), lub przez rzeczników generalnych, zob. na przykład opinia rzecznika generalnego N. Jääskinena w sprawie CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2014:2443, przypis 115).

znaczenia, niż miało to miejsce w porównywalnym przepisie konwencji z Lugano z 1988 r.[36]. Otóż w art. Va protokołu 1[37] do Konwencji z Lugano z 1988 r. wyraźnie uznano za „sądy" duńskie, islandzkie i norweskie organy administracyjne. Jak wynika ze sprawozdania objaśniającego sporządzonego przez profesora Fausta Pocara na temat konwencji z Lugano II, „[w] odróżnieniu od postanowienia szczegółowego z art. Va protokołu 1 – i odpowiadającego mu postanowienia art. 62 [rozporządzenia] Bruksela I – nowy art. 62 ma charakter ogólny i obejmować będzie również organy administracyjne inne niż te, które aktualnie istnieją"[38].

59. Tym samym zgodnie z konwencją z Lugano II „sądy", które mają stosować tę konwencję, są identyfikowane raczej na podstawie wypełnianej przez nie funkcji niż na podstawie formalnej klasyfikacji w prawie krajowym[39]. Wprawdzie wydaje mi się, że celem art. 62 konwencji z Lugano II jest objęcie pojęciem „sądu" tych organów, które w niektórych państwach funkcjonują całkowicie poza systemem sądowym[40], nie można jednak zaprzeczyć temu, że postanowienie to miało w założeniu być interpretowane szeroko i że państwa członkowskie są uprawnione do wskazania organów, które mają jurysdykcję w sprawach objętych zakresem konwencji z Lugano II[41].

60. W konsekwencji uważam, że organ posiadający kompetencje takie jak kompetencje Schlichtungsbehörde i wyznaczony przez państwo członkowskie do pełnienia funkcji sądowych stanowi faktycznie „sąd" w rozumieniu art. 27 i 30 konwencji z Lugano II.

Wnioski

61. W świetle powyższych rozważań proponuję, by Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne przedłożone przez Amtsgericht Stuttgart (sąd rejonowy w Stuttgarcie, Niemcy):

W sytuacji takiej jak sytuacja w postępowaniu głównym, gdy postępowanie pojednawcze stanowi obowiązkowy etap, który musi się odbyć, zanim będzie można wnieść sprawę do sądu, i gdy postępowanie pojednawcze oraz późniejsze postępowanie przed sądem są uważane za dwie odrębne części postępowania sądowego, powództwo zostaje wytoczone przed sąd zgodnie z art. 27 i 30 Konwencji o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w dniu 30 października 2007 r. i zatwierdzonej w imieniu Wspólnoty decyzją Rady 2009/430/WE z dnia 27 listopada 2008 r. w chwili złożenia wniosku do organu pojednawczego, pod warunkiem że wnioskodawca podjął wszystkie konieczne kroki wymagane od niego do prowadzenia dalszego postępowania przed sądem.

36 Zobacz sprawozdanie objaśniające sporządzone przez profesora Fausta Pocara na temat Konwencji o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisanej w Lugano w dniu 30 października 2007 r. (Dz.U. 2009, C 319, s. 1, pkt 175).

37 O niektórych zagadnieniach jurysdykcji, postępowania i wykonania.

38 Zobacz sprawozdanie objaśniające sporządzone przez profesora Fausta Pocara, op.cit.

39 Ibidem.

40 I które nie są, w przeciwieństwie do Schlichtungsbehörde, włączone w ten lub inny sposób do systemu sądowego.

41 W konsekwencji nie można wykluczyć, że organ, który nie mógłby zostać uznany za „sąd" zgodnie z systemem brukselskim, może stanowić „sąd" zgodnie z konwencją z Lugano II. Na temat pojęcia „sądu" na gruncie rozporządzenia nr 1215/2012 zob. wyrok z dnia 9 marca 2017 r., Pula Parking (C-551/15, EU:C:2017:193) i opinia rzecznika generalnego M. Bobka w sprawie Pula Parking (C-551/15, EU:C:2016:825, pkt 68 i nast.).